

Theoretical and practical aspects of motivation systems and the main challenges are investigated. Approaches to the formation of the motivational model of effective personnel management as a necessary component of the employment potential of SMEs are offered.

Key words: labor potential, small and medium enterprises, the compensation program, motivational model, monitoring processes of motivation, innovative development.

УДК 331.56

Шекета Є. Ю.

ДОВГОТРИВАЛЕ БЕЗРОБІТТЯ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

Здійснено оцінку та проаналізовано динаміку довготривалого безробіття на ринку праці Карпатського регіону. Досліджено основні причини формування довготривалого безробіття, проведено їх оцінку та ґрунтовний аналіз.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, довготривале безробіття, трудовий потенціал, робоча сила, економічно активне населення, політика зайнятості.

I. Вступ. В умовах переходу України до ринкової економіки та наявного військового конфлікту, який спіткав Україну за останні два роки, проблема безробіття стала однією з найголовніших проблем вітчизняної економіки.

Причиною такого розповсюдженого явища є неефективність використання робочої сили у минулому і відсутність економічних умов, які б дали змогу людям застосовувати свої навички у продуктивній роботі за пристойну плату. Особливої уваги потребують питання щодо дотримання принципів гідної праці, гарантування соціального захисту, дотримання загальних прав людини в соціально-трудої сфері, впорядкування міжнародних міграційних потоків. Стан ринку праці й тенденція до зростання числа безробітних свідчать про потребу прийняття термінових заходів, необхідних для вирішення проблеми зайнятості та створення робочих місць, а система допомоги безробітним потребує докорінного реформування. Безробіття не може бути доцільним ні в економічному, ні в соціальному плані, оскільки його зростання створює цілий комплекс проблем: скорочується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, підприємство – персонал, зростають ризики соціального напруження та додаткові витрати на підтримку безробітних.

Проблема безробіття є актуальною на сьогоднішній день і вимагає розробки та реалізації соціальних гарантій як від держави, так і від регіональних органів влади. Безробіття потребує негайного вирішення і глибокого наукового аналізу та вироблення на цій основі практичних рекомендацій, які можуть використовуватися для розробки і реалізації ефективної соціально-економічної політики, направленої на забезпечення продуктивної зайнятості економічно активного населення країни, зменшення рівня безробіття до мінімального соціально-допустимого рівня.

Враховуючи наявне теоретичне підґрунтя вітчизняних та зарубіжних науковців, існує достатньо невирішених питань при дослідженні проблем зайнятості та безробіття. Значний внесок щодо вирішення зазначених проблем внесли такі науковці як Бандур С. І., Брич В. Я., Волкова О. В., Онікієнко В. В., Заяць Т. А., Іванова Л. В., Колот А. М., Купець О. В., Лібанова Е. М., Лісогор Л. С., Маршавін Ю. М., Нижник В. М., Петрова І. Л., Романюк М. Д., Семикіна М. В. та інші. Вкрай актуальним є питання дослідження причин безробіття, оскільки воно дозволяє визначити його вектор руху та сформулювати основні тенденції та зміни у майбутньому.

II. Постановка завдання. Ціль даної статті полягає в оцінці та аналізі ринку праці Карпатського регіону з метою формування основних причин виникнення довготривалого безробіття.

III. Результати. Довготривале безробіття є тим бар'єром, який заважає економіці країни чи регіону рухатись по кривій своїх потенційних можливостей, тобто, відбувається відставання фактичного ВВП від потенційного, та, як наслідок, зниження темпів економічного зростання. Тому важливою частиною нашо-

го дослідження є виявити та здійснити аналіз причин виникнення довготривалого безробіття.

Спад економіки України, спричинений світовою фінансовою кризою, призвів до зростання рівня загального та довготривалого безробіття як в цілому по країні, так і в Карпатському регіоні (рис. 1). Аналіз показників

Важливе значення при виявленні причин довготривалого безробіття має аналіз чисельності суб'єктів господарювання (як юридичних осіб, так і фізичних осіб-підприємців).

Аналіз кількості суб'єктів господарювання в Україні та областях Карпатського регіону (табл. 1) свідчить про переважання в ній фізичних осіб-підприємців.

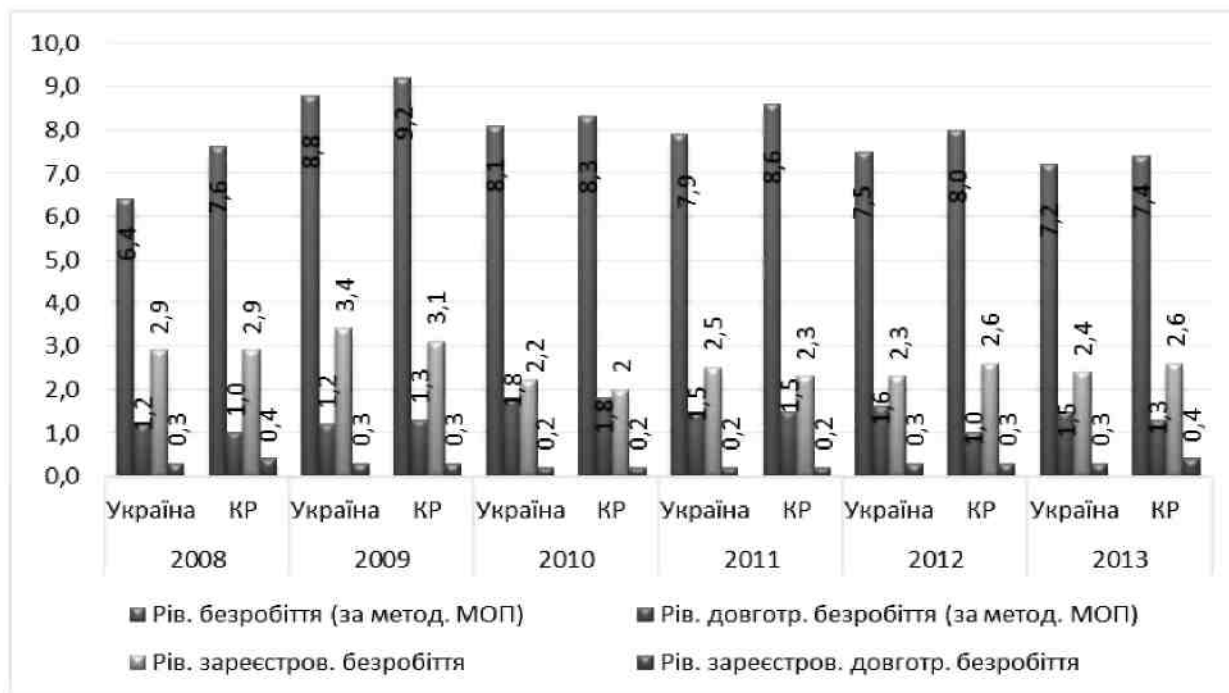

Рис. 1. Динаміка рівня загального та довготривалого безробіття в Україні та Карпатському регіоні у 2008-2013 роках*

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики [1-6].

загального та довготривалого безробіття за 2008 – 2013 роки свідчить про збільшення чисельності безробітних у 2009 році як в цілому по Україні, так і в Карпатському регіоні. Це спричинене масштабною світовою фінансово-економічною кризою, яка супроводжувалася деструктивними змінами на ринку праці та примусовими звільненнями працівників з підприємств. Як наслідок, це призвело до зростання показників довготривалого безробіття через рік, тобто в 2010 році, чисельність яких в цілому по Україні збільшилась на 138,3 тис. осіб, в Карпатському регіоні на 14,6 тис. осіб.

З рис. 2 видно, що за останні десять років потреба підприємств в працівниках істотно зменшилась, так, в цілому по Україні на 141,8 тис. осіб. (75%), по Закарпатській області 2,1 тис. осіб. (78,8%), по Івано-Франківській області 0,8 тис. осіб. (61,5%), по Львівській області 3,5 тис. осіб. (76,1%), по Чернівецькій області 1,5 тис. осіб. (75%).

Відтак, у 2013 році частка юридичних осіб у структурі всіх суб'єктів господарювання по Україні складала 22,8%, по Карпатському регіону – 19,6%, а саме: в Закарпатській області – 16,1%, в Івано-Франківській області – 19,2%, в Львівській області – 24,9%, в Чернівецькій області – 12,3%, що свідчить про високий рівень самозайнятості населення регіону.

Важливим кроком при з'ясуванні причин довготривалого безробіття є аналіз динаміки вкладення інвестицій (табл. 2), що є передумовою розвитку підприємництва, зростання виробництва та сталого розвитку економіки регіону та країни.

У 2013 році в Карпатському регіоні прямі іноземні інвестиції склали 15,5% в структурі всіх капітальних інвестицій регіону, в цілому по Україні їх частка становила 23,9%. У 2013 році у порівнянні з 2012 роком розмір капітальних інвестицій в цілому по Україні зменшився на 5,3%, по Карпатському регіону – на 9,3%,

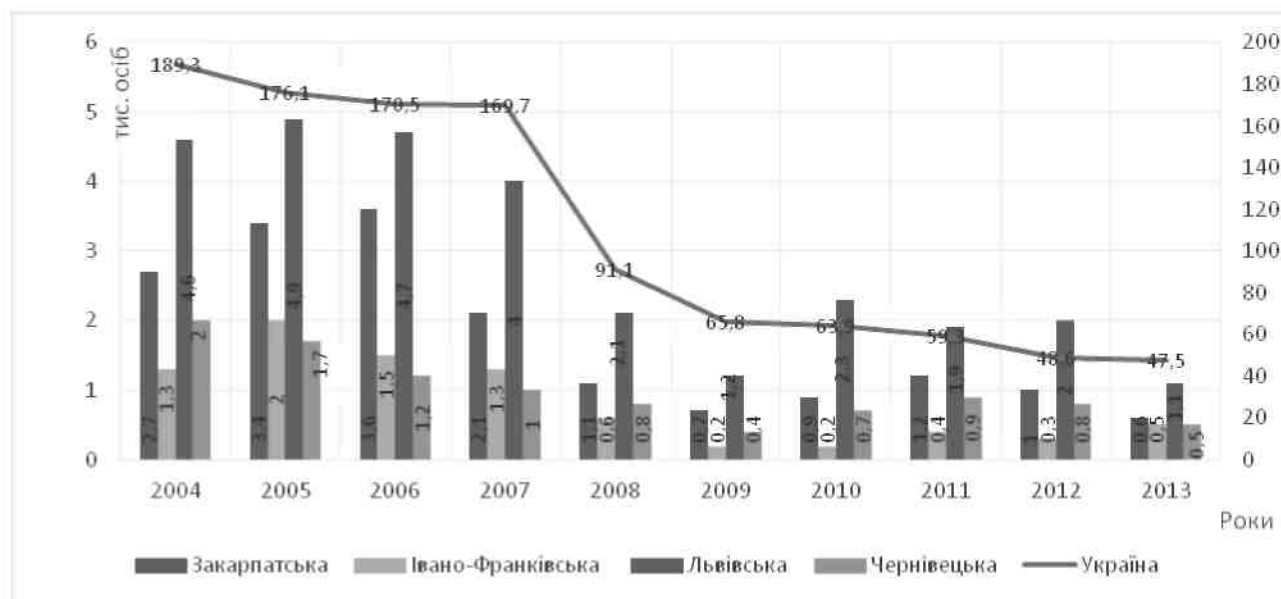

Рис. 2. Потреба роботодавців в працівниках в Україні та областях Карпатського регіону в 2008 – 2013 роках*

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики [1-6].

Таблиця 1

Кількість суб'єктів господарювання в Україні та областях Карпатського регіону в 2012-2013 роках

	2012 рік			2013 рік			Темп приросту. %		
	Суб'єктів господарювання усього	Кількість підприємств	Кількість фізичних осіб-підприємців	Суб'єктів господарювання усього	Кількість підприємств	Кількість фізичних осіб-підприємців	Суб'єктів господарювання усього	Кількість підприємств	Кількість фізичних осіб-підприємців
Україна	1722070	393327	1328743	1497154	340981	1156173	-13,1	-13,3	-12,9
Карпатський регіон	198362	36942	161420	186832	36663	150169	-5,8	-0,8	-6,9
Закарпатська	39092	6024	33068	37714	6071	31643	-3,5	-0,8	-16,1
Івано-Франківська	41334	7996	33338	41451	7945	33506	-0,3	-0,6	-0,5
Львівська	82757	18762	63995	74699	18582	56117	-9,7	-1,0	-12,3
Чернівецька	35179	4160	31019	32975	4065	28910	-6,3	-2,3	-6,8

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики [1-2].

зокрема, найбільше значення у Львівській області – 11,9%, Івано-Франківській – 8,9%, Закарпатській – 7,4%, найменше значення в Чернівецькій області – 0,2%.

Аналіз структури капітальних інвестицій за джерелами фінансування (рис. 3) дає можливість побачити, що по всіх областях Карпатського регіону найбільша частка припадає на кошти вітчизняних підприємств та власні кошти населення.

Відтак, у 2013 році в Закарпатській області зі всього розміру капітального інвестування

державному бюджету належить 1,9%, місцевим бюджетам – 5,3%, приватним підприємствам – 31,7%, іноземним інвесторам – 7,8%, населенню – 44,2% та 9,1% становили позикові кошти. Щодо Івано-Франківської області, то тут на фінансування інвестиційних проєктів з державного бюджету припадає 1,6%, місцевих бюджетів – 3,3%, підприємств – 45,7%, іноземних інвестицій – 7,1%, населення – 31,5%, кредитів та інших позик – 10,8%. У Львівській області кошти державного бюджету становлять

Таблиця 2

Капітальні та прямі іноземні інвестиції в економіці України та областях Карпатського регіону в 2010-2013 роках*

	2010 рік		2011 рік		2012 рік		2013 рік		Капіт. інвестиції	
	Капітальні інвестиції	Прямі іноземні інвестиції	Капітальні інвестиції	Прямі іноземні інвестиції	Капітальні інвестиції	Прямі іноземні інвестиції	Капітальні інвестиції	Прямі іноземні інвестиції	Темп прир. 11/10	Темп прир. 13/12
Україна	157617	40053	211549	44806	244214	50333,9	231322	55296,8	+34,2	-5,3
Карпатський регіон	15068,0	2259,2	19519,4	2193,4	19619,1	2422,2	17793,5	2751,1	+29,5	-9,3
Закарпатська	1838,5	363,7	2843,4	364,4	2518,8	348,5	2331,4	406,4	+54,7	-7,4
Івано-Франківська	3922,8	635,1	4017,8	512,5	4976,6	624,0	4531,7	642,7	+2,4	-8,9
Львівська	7768,3	1198,6	10944	1254,6	9992,5	1387,8	8803,2	1637,8	+40,9	-11,9
Чернівецька	1538,4	61,8	1714,2	61,9	2131,2	61,9	2127,2	64,2	+11,4	-0,2

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики [1-4].

2,5%, місцевого бюджету – 3,0%, підприємств та організацій – 45,6%, іноземних інвестицій – 7,6%, населення – 34,1%, позики – 7,2%. В Чернівецькій області кошти державного бюджету складають 3,2%, місцевого бюджету – 4,9%, підприємств та організацій – 31,7%, іноземних інвестицій – 3,2%, населення – 52,6%, позики – 4,4%. Кошти приватних підприємств та власні кошти населення становлять по різних областях від 75% до 85% всіх коштів у структурі капітальних інвестицій регіону. Залучення іноземних інвесторів до економіки регіону відіграє не менш важливе значення в зростанні виробництва і збільшується з кожним роком, але нажалі невеликими темпами.

Вагомий вплив на довготривале безробіття має інноваційний розвиток та інноваційна активність підприємств регіону (табл. 3), так як саме від них залежить кількість створених нових та модернізованих робочих місць на ринку праці.

Кількість інноваційно активних підприємств в Карпатському регіоні за останні чотири роки збільшувалася, хоча і не великими темпами. В 2013 році темп приросту по відношенню до 2010 року склав +1,2%. За напрямками інноваційної активності більше половини підприємств спрямовують свої зусилля на придбання машин, обладнання та комп'ютерного програмного забезпечення; близько 20% - віддають перевагу навчанню та підготовці персо-

налу, тільки 6% підприємств займаються розробкою і впровадженням науково-дослідних робіт самостійно; близько 3% компаній придбали та впровадили новітні наукові досягнення у свій виробничий процес; решта – придбали інші зовнішні знання, корисні для їхньої господарської діяльності.

Частка підприємств Карпатського регіону, що створювали і використовували передові технології (табл. 4), у структурі всіх підприємств України складає 9%.

Зі всіх областей регіону найбільша кількість підприємств інноваційного спрямування в Закарпатській області – 46%, Львівській області – 29%, Івано-Франківській області – 15%, Чернівецькій області – 10%. Щодо кількості створення передових технологій по регіону, то тут у 2013 році лідерство належить Івано-Франківській області – 23 одиниці та Львівській області – 18 одиниць.

Масштабний вклад на якісне функціонування ринку праці, регулювання процесів зайнятості та попередження довготривалого безробіття здійснює Державна служба зайнятості. На сьогоднішній день існує багато різних думок щодо доцільності функціонування цього структурного підрозділу Міністерства соціальної політики, адже чисельність працевлаштованих громадян службою зайнятості щороку зменшується, а безробіття зростає. Проте, констатуємо той факт, що до компетен-

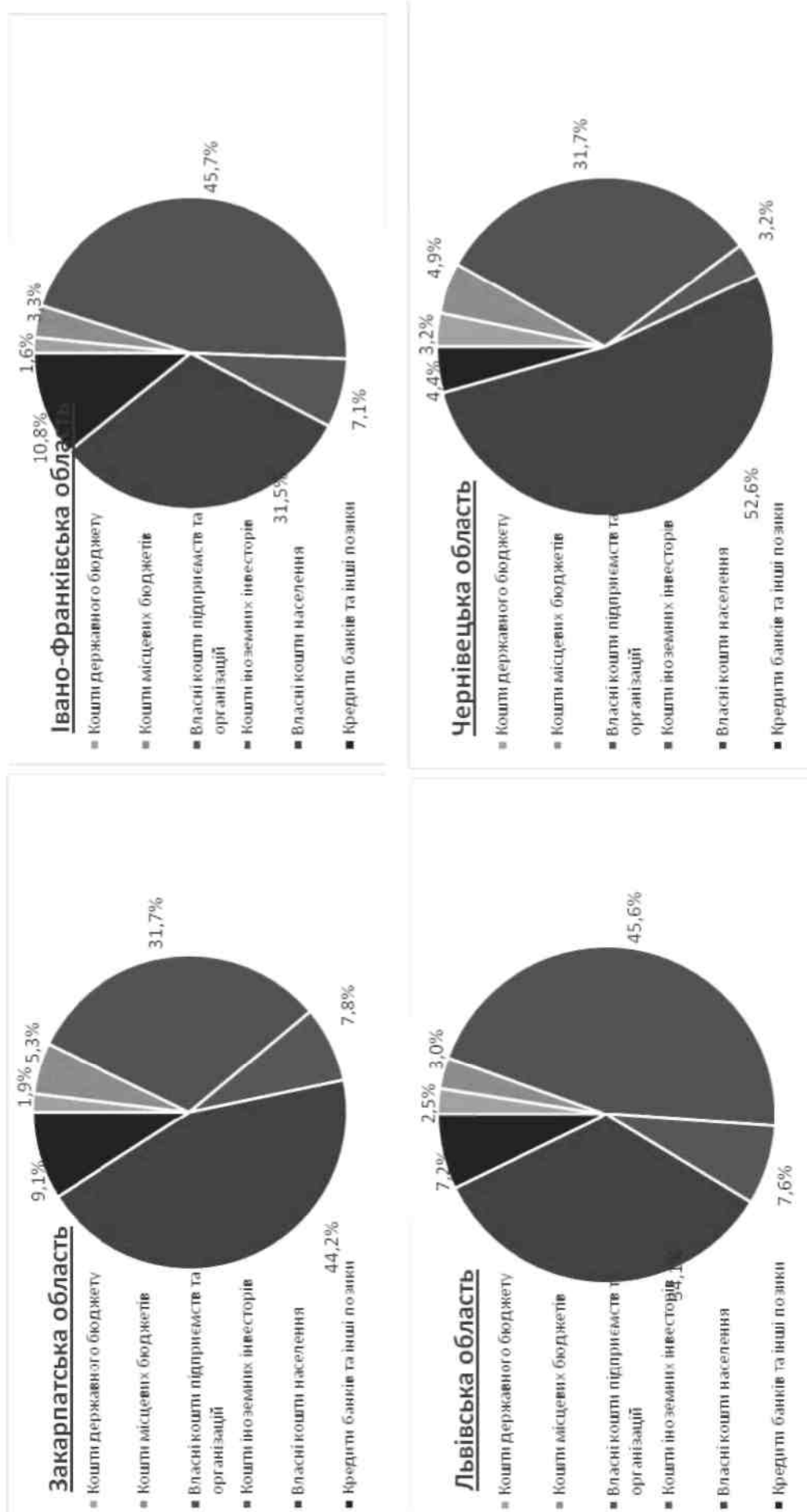

Рис. 3. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування в Карпатському регіоні в 2013 році*

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики [1].

Таблиця 3

**Кількість інноваційно активних підприємств
у Карпатському регіоні в 2010-2013 роках***

Роки	Всього інноваційно активних підприємств, одиниць	За напрямками інноваційної активності, одиниць				
		Внутрішні науково-дослідні розробки	Придбання науково-дослідних розробок	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Придбання інших зовнішніх знань	Навчання та підготовка персоналу
2010	241	18	10	127	35	43
2011	257	18	7	155	11	67
2012	245	17	11	157	8	44
2013	248	15	8	167	11	54
Відх. 13/10	+2,9	-16,7	-20	+31,5	-68,6	+25,6

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики [1-4].

Таблиця 4

Кількість підприємств що створювали і використовували передові технології в Україні та Карпатському регіоні в 2012-2013 роках*

	Кількість підприємств						Кількість створених передових технологій		Кількість використаних передових технологій	
	Всього		у тому числі які							
			2012	2013	створили передові технології	використовували передові технології	2012	2013	2012	2013
Україна	2170	2105	179	176	2134	2073	516	486	13219	14038
Карпатський регіон	194	190	12	15	187	185	63	41	1162	1469
Закарпатська	84	85	3	-	82	85	4	-	551	655
Івано-Франківська	27	32	5	6	24	28	26	23	182	245
Львівська	61	54	4	9	59	53	33	18	374	505
Чернівецька	22	19	-	-	22	19	-	-	55	64
Частка регіону в структурі всіх підприємств України	8,9	9,0	6,7	8,5	8,8	8,9	12,2	8,4	8,8	10,5

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики [1-2].

ції Державної служби зайнятості не входить створення робочих місць, на які можна було б працевлаштувати незайнятих громадян, вона здійснює лише реєстрацію безробітного населення, виплату допомоги по безробіттю, сприяє пошуку підходящої роботи, перенавчанню чи підвищенню кваліфікації, а далі справа вже за самим безробітним – наскільки швидко він зможе адаптуватися до умов ринку праці та

повернутися до продуктивної зайнятості. Чисельність зареєстрованих і працевлаштованих безробітних Державною службою зайнятості та попит на робочу силу подано у табл. 5.

Аналізуючи показники табл. 5 стає зрозуміло де береться резерв для щорічного зростання загального та довготривалого безробіття. Відтак, починаючи з 2008 року чисельність зареєстрованого безробіття щороку зменшується,

Таблиця 5

Чисельність зареєстрованих та працевлаштованих безробітних Державною службою зайнятості в Карпатському регіоні в 2008-2013 роках*

	Чисельність зареєстрованих безробітних ДСЗ, тис. осіб	Потреба роботодавців у працівниках, тис. осіб	Працевлаштування зареєстрованих безробітних ДСЗ, тис. осіб
2008	90,6	4,6	81,4
2009	92,2	2,5	87,9
2010	59,6	4,1	54,0
2011	68,5	4,4	67,3
2012	64,7	4,1	52,9
2013	65,4	2,7	59,4
Темп приросту 2013/2008	-27,8	-41,3	-27,0

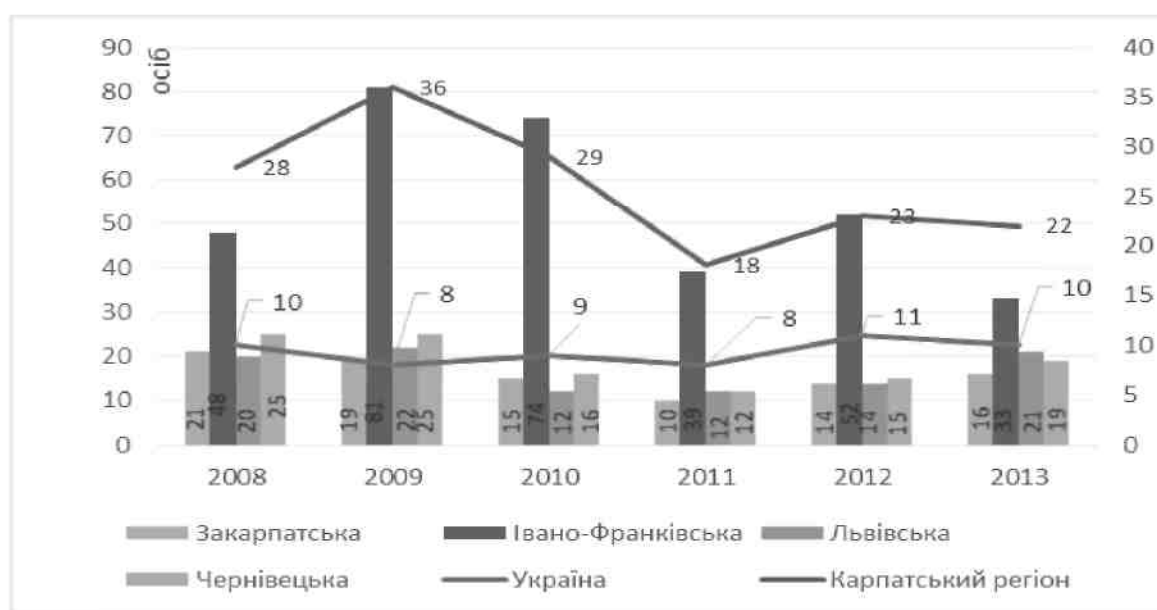
* Побудовано автором за даними Державної служби статистики [1-6].

в цілому у 2013 році на 27,8%. Вкрай низький рівень попиту на робочу силу в 2013 році у порівнянні з 2008 роком зменшився на 41,3%, що свідчить про згортання виробничої діяльності підприємств, відсутність умов для їх розширеного відтворення, інноваційного оновлення та модернізації, що вкрай негативно впливає на економіку регіону та функціонування ринку праці.

Важливе значення при дослідженні причин загального та довготривалого безробіття на ринку праці України та областей Карпатського регіону має аналіз навантаження незайнятого

населення на одне вільне робоче місце (вакантну посаду), що показує відповідний показник з аналогічною назвою на рис. 4.

З рис. 4 видно що в 2013 році в цілому по Карпатському регіону показник навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) залишився на рівні 2008 року зі значенням 10 осіб, хоча протягом 2009-2011 років і була неістотна його динаміка до зменшення. Щодо областей Карпатського регіону, то найбільше значення зазначений показник має в Івано-Франківській області – 33 осіб, найменше – в Закарпатській області – 16

Рис. 4. Навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) в Карпатському регіоні у 2008-2013 роках*

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики [1-6].

осіб. По Україні кількість незайнятих громадян, що припадає на одне вільне робоче місце у 2013 році у порівнянні з 2009 роком істотно зменшилася з 36 осіб до 22 осіб.

IV. Висновки. Недосконалі економічні реформи у нашій країні призводять до спаду виробництва, погіршення добробуту населення, безробіття, соціального занепаду тощо. Такі негативні тенденції висувають на перший план питання регулювання ринку праці, що є основою для природнього відтворення населення та підвищення його добробуту. Перенесення рівня значущості у керуванні зазначеними процесами на регіони, а саме на первинне середовище їх функціонування, дозволяє завчасно виявити особливі, притаманні саме даному регіону, причини вимушеного безробіття населення та розробити індивідуальний регіональний план продуктивної зайнятості. Дієвим інструментом при цьому може стати розробка регіональної програми зайнятості, яка буде покликана запобігати розвитку загального та довготривалого безробіття, підвищувати економічну зацікавленість підприємств і організацій у створенні додаткових робочих місць;

сприяти професійній орієнтації, підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації неконкурентоспроможного населення.

1. Економічна активність населення України 2013: Стат. збірник. / Державна служба статистики України. – Київ. – 2014. – 209 с.

2. Економічна активність населення України 2012: Стат. збірник. / Державна служба статистики України. – Київ. – 2013. – 204 с.

3. Економічна активність населення України 2011: Стат. збірник. / Державна служба статистики України. – Київ. – 2012. – 207 с.

4. Економічна активність населення України 2010: Стат. збірник. / Державна служба статистики України. – Київ. – 2011. – 205 с.

5. Економічна активність населення України 2009: Стат. збірник. / Державна служба статистики України. – Київ. – 2010. – 205 с.

6. Економічна активність населення України 2008: Стат. збірник. / Державна служба статистики України. – Київ. – 2009. – 228 с.

The dynamics of long-term unemployment in the labor market of Carpathian region are estimated and analyzed. The basic reasons of the formation of long-term unemployment are investigated, made their estimation and detailed analysis.

Казюка Н. П.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРНИМИ ЗМІНАМИ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто процес удосконалення механізму управління структурними зрушеннями зайнятості населення регіону. Здійснено класифікацію програм зайнятості, окреслено напрями, завдання та складові державного регулювання зайнятості населення. Досліджено питання ефективності функціонування регіональних програм зайнятості та запропоновано шляхи їх удосконалення.

Ключові слова: зайнятість населення, державне регулювання зайнятості, структурні зміни зайнятості, регіональні програми зайнятості.

I. Вступ. Потреба у праці – зацікавленість людей у працевлаштуванні для отримання доходу та забезпечення себе та своєї сім'ї засобами для існування. Цілеспрямований напрямок

діяльності людини повинен завжди забезпечуватись працевлаштуванням. Задоволення потреб у зайнятості як окремого індивіда, так і окремої групи населення є функцією держави. Саме держава повинна проводити політику у сфері зайнятості: сприяти створенню нових робочих місць, стимулювати виробництво товарів та послуг, звести до мінімуму тотальне закриття підприємств та організацій, що сприяють задоволення потреб трудоактивного населення у робочих місцях, розширювати та стимулювати розвиток нових видів, форм та типів зайнятості. Також необхідними є розробка та впровадження в життя суспільства нових програм зайнятості, побудова прогнозів щодо майбутнього стану ринку праці, розвиток конкурентоспроможної робочої сили на національному ринку праці, забезпечення вільно доступу її на світовий ринок праці, активізація